

УДК 792.8(477.81)„1940/1950”

Самохвалова А.В. – *ст. викладач
кафедри хореографії РДГУ*

Ретроспектива культурно-мистецьких подій у хореографії на теренах Рівненщини (40-50-ті роки ХХ ст.)

Перші повоєнні десятиліття краю можна назвати періодом відродження всіх галузей життєдіяльності людей, дарма що процес відбувався під орудою комуністичної партії. Адже теперішня територія Рівненської області ще 1939 року увійшла до складу Союзу РСР.

Історики, культурологи, краєзнавці, мистецтвознавці, етнографи (В.Червінський, Ю.Станішевський, Н.Шереметьєвська, Ю.Чурко, О.Касьянова, Г.Дем'янчук, Б.Столярчук) не оминули тих років, але детальний опис культурно-мистецьких подій у хореографії в межах однієї області можна зустріти лише на шпальтах тогочасних місцевих часописів.

Очевидна невисвітленість цієї теми спонукала до пошуків та матеріалів, які б ознайомили фахівців-хореографів із культурно-мистецьким минулим Рівненщини. Сподіваємося, ці історичні ретроспективи стануть поштовхом до нових пошуків, спонукатимуть постановників-балетмейстерів до створення нових танцювальних форм.

У мистецтві танцю завжди можна побачити образ часу – в цьому його сила [31; 9]. Якщо до революції 1917 року від танцю вимагалася відповідність здебільшого розважальній функції, то надалі він виконував просвітницькі, агітаційні, розважальні, „засуджувальні” завдання [31; 9].

З кінця травня 1944 року починають перші повоєнні сезони провідні українські театри опери та балету, зокрема Одеський, Київський та Донецький [26; 112]. Паралельно продовжують своє існування тимчасові танцювальні колективи – „фронтові бригади” [31; 214], що давали концерти для військовослужбовців у 1941-1945 роках. У повоєнний період саме з них формуються нові гастрольні танцювальні колективи, робота яких пов'язана з пропагандою нових радянських ідеалів хореографічного мистецтва згідно до „пропозицій” партійної верхівки.

В.Червінський у хрестоматії з історії України наводить витяг із постанови ЦК КП(б)У від 1946 року про репертуар драматичних і оперних театрів УРСР та заходи щодо його поліпшення. „У творчості деяких драматургів ідеалізується класова боротьба між гнобителями та пригнобленими в дореволюційному класовому суспільстві, вихваляються пережитки старовини, замовчується братерство і дружба радянських народів, особливо ж споконвічна дружба українського і російського народів” [29; 311]. Цей документ став орієнтиром у доборі репертуару для діячів мистецтв, зокрема й хореографів. Вступаючи в мирне творче життя, українські балетні колективи та професійні виконавці естрадного танцю переглядали досягнення минулого і, переборюючи труднощі, „успішно йшли до розв'язання нових ідейно-художніх завдань” [26; 113].

Ці тенденції не оминули й Рівненщини. Оскільки на території міста театру опери і балету не було, потребу мистецьких заходів задовольняли гастрольні колективи та гуртки художньої самодіяльності, про що свідчать публікації тих років.

У листопаді 1947 року на гастролі в м. Ровно прибули артисти Республіканського державного ансамблю пластико-акробатичного балету (худ. кер. Ганна Асенкова) [6; 8]. Ансамбль демонстрував акробатичні, фізкультурні, комедійні, ритмічні та пластичні танці. У програмі також були танці народів СРСР, що входили до переліку дозволених до виконання.

Попри важкий економічний стан післявоєнної країни новорічні свята проводилися урочисто, з великою кількістю різножанрових концертних номерів. Новорічні концерти 31 грудня 1947 і 1 січня 1948 року в залі Філармонії проходили з танцювальними номерами у виконанні балетної групи під керівництвом С.Петренка [3; 8].

У повоєнний період робота колективів художньої самодіяльності стала більш активною. Створені в Рафалівській середній школі гуртки художньої самодіяльності підготували вечір із нагоди підготовки до виборів у місцеві Ради. „Виступи учнів учасників літературного, драматичного, фізкультурного та танцювального гуртків мали великий успіх у глядачів” [30; 8].

У рубриці „Діти для дітей” газета „Червоний прапор” за шосте січня 1948 року повідомляла, що гуртківці дитячої самодіяльності клубу ім. 1 Травня дали концерт, на який зібралися понад 100 хлопців і дівчат. Вони з великим інтересом дивилися інсценівку народної казки „Ріпка” та аплодували виконавцям танцю „Трійка” [10; 8].

На шпальтах періодичних видань за 1948 рік з’являється словосполучення „балетний гурток” [2; 8], що вказує на високий рівень майстерності самодіяльних виконавців.

Щоб успішно розвивалися танцювальні гуртки та колективи, на теренах Рівненщини дбали про освіту керівників-хореографів. Методист обласного будинку культури Л.Заріцька повідомляє про 10-денний семінар для керівників хореографічних колективів районних та сільських клубів. Учасники семінару ознайомилися з українськими, російськими, білоруськими, молдавськими та іншими танцями. На заключному концерті, що відбувся 21 травня 1948 року [11; 8], виступали кращі учасники семінару. Кайда та Зінкевич виконали молдавський народний танок „Юла”, Махнер та Похиленко – український народний танок „Гопак”. Виконано кілька колективних танців [11; 8].

1948 рік Рівненщина завершує під гаслом: „Працюють самодіяльні гуртки!” „Міцним комсомольсько-молодіжним активом оточили себе працівники Олександрійського районного будинку культури” [22; 4]. При будинку працюють 5 самодіяльних гуртків – хоровий, драматичний, вокальний, художнього слова та хореографічний, що давали концерти не тільки для населення райцентру, а й їздили по селам району, допомагали у роботі сільським клубам. Проведення культурно-мистецьких заходів було обов’язковим елементом у роботі обласних та районних осередків культури. У 1949 році, керуючись постановою ЦК КП(б)У „Про репертуар художньої самодіяльності культосвітніх установ”, що вказувала на „озброєння репертуаром високого ідейного та художнього значення і включення п’єс, пісень, музики на сучасні радянські теми” [8; 3], керівники хореографічних колективів створювали танцювальні номери, які б „відповідали соціалістичній дійсності”. Так, організувавши 10-денний семінар для керівників танцювальних гуртків художньої самодіяльності сільських клубів, методисти обласного Будинку народної творчості розучили з групою керівників-хореографів 6 народних та 2 бальних танці. Серед них „Веснянка”, „Коломийка”, „Молдовеняска”, „Колгоспна полька”, „Вальс-гавот” [19; 4], що дозволялись до виконання самодіяльним танцювальним колективом.

На початку 1950 року Рівненщина звітує: „...успішно працює сільський клуб с. Дранча Українська Червоноармійського району. В клубі організовано драматичний, співочий, танцювальні гуртки” [20; 3]. Виступають із концертами в селах свого району гуртки художньої самодіяльності Межирицького та Клеванського районів. При обласному Будинку народної творчості організували „показові гуртки художньої самодіяльності колгоспів, МТС, підприємств, установ і учбових закладів” [20; 3].

У повоєнний період у хореографії популярності набуває естрадно-танцювальна форма – сюжетно-ігрова мініатюра, придатна для виконання на концертних майданчиках. Професійні й самодіяльні митці різних жанрів хореографії активно використовують мініатюру в своїх концертних програмах. Гастрольні колективи „привозили” й кращі номери класичного, народно-сценічного та естрадного танцю. У цей час розгортають гастрольну діяльність професійні колективи народного танцю, які (за партійною „рознарядкою”) створили у всіх союзних республіках.

1949 року на московську естраду перейшли солісти Великого театру Л.Мержанова та М.Ліхачов, що виконували фрагменти класичних балетів, де змогли здивувати столицю віртуозною технікою [31; 246].

У періодичній пресі Рівного 50-х років з’являється публікація, що повідомляла про виступ бригади артистів Московської державної естради під керівництвом Л.Мірова. Серед виконавців – балетна пара Л.Мержанова і М.Ліхачов. „Як у „Концертному вальсі”, так і сцені з балету „Дон-Кіхот” обидва танцюристи продемонстрували високу техніку і бездоганне виконання” [21; 4]. „В Ровно побували артисти Чернівецької обласної філармонії, які дали 2 концерти, один із них – у приміщенні клубу залізничників ім. Першого травня. Балетна пара (Рімма Чернишевська і Ян Лисецький) виконали кілька спортивних та акробатичних танців. Зокрема, слід відмітити добре виконання оригінальної хореографічної сцени „Естафета миру” [9; 4]. „В районах Ровенської області гастроліє Білоруський Молодечненський обласний ансамбль пісні і танцю” [5; 4]. „Проходили гастролі колективу Волинського народного хору під художнім керівництвом заслуженого артиста Української РСР Олександра Самохваленка” [4; 4]. Волиняни виступали в м. Ровно, Березнівському, Рокитнянському, Сарненському, Клесівському та інших районах області. Танцювальна група (балетмейстер Л.Калінін) майстерно

виконала „Уральський перепляс”. Сподобався глядачам цікаво поставлений гуцульський танок у виконанні Є.Аксьонова і Ф.Зайцевої. „Тепло зустрічали глядачі кожний виступ солістів Д.Должанського і О.Надворної” [4; 4].

У липні 1952 року до Рівного завітав Державний ансамбль танцю УРСР, створений на початку року. Це була його перша гастрольна подорож. „Він відвідав ряд міст України, в тому числі Дніпропетровськ, Запоріжжя, Кривий Ріг, Одесу, Львів” [24; 4].

Враження справили на глядачів молдавський народний танець „Жок”, поставлений головним балетмейстером ансамблю О.Опанасенком; „Російський хоровод”, „Російський перепляс”, поставлений лауреатом Сталінської премії, заслуженим діячем мистецтв РФСР Т.Устіною; старовинний грузинський войовничий танець „Хорумі” в постановці художнього керівника ансамблю народного артиста УРСР В.Вронського; танець „Молодіжний студентський”, білоруський народний танець „Бульба”; український народний танець „Тропотянка”; грузинський народний танець „Сімд”. Сподобався глядачам „молдавський народний танець „Сирба”, у виконанні артистів Ф.Бабак і Г.Чапкіса; „Гопак” у постановці В.Вронського” [24; 4].

Як бачимо, Рівне не стояло осторонь гастрольних доріг знаменитих колективів та естрадних бригад, що долучали до перегляду прекрасного пересічного глядача, який у захопленні від побаченого, щоб реалізувати свої мрії, приходив у самодіяльні гуртки та студії, а найбільш талановиті – у професійні колективи, що вже існували на Рівненщині.

В енциклопедичному довіднику Б.Столярчука „Митці Рівненщини” подаються відомості про творчу діяльність виконавців та балетмейстерів повоєнних років, що працювали в Рівному й області. Всі вони залишили помітний слід в історії хореографії Поліського краю.

Із 1947 по 1959 роки при Рівненській обласній філармонії існував ансамбль пісні і танцю „Українське Полісся”, в якому працювали артистами і балетмейстерами майбутні керівники існуючих і досі самодіяльних танцювальних колективів: Безкоровайний К.С., Бондарев А.І., Букштейн Е.Л., Васютинський М.С., Віленський М.І., Вольська Г.Г., Земельська Ф.А., Іванов Я.О., Капустін О.Г., Макаров М.О. [27; 295-316]. Діяльність ансамблю не обмежувалась виступами на сільських та районних сценах області. Як повідомляє газета „Червоний прапор” за 12 липня 1952 року, „...ансамбль... Ровенської облфілармонії виїхав на літньо-осінні гастролі” [1; 4]. Майже за 4-місячний термін артисти показували своє мистецтво трудящим Житомирської, Київської, Полтавської, Сталінської, Дніпропетровської, Миколаївської, Кіровоградської та Вінницької областей. Репертуар ансамблю складався з танців різних народів. Балетмейстер М.Віленський добирає для постановки і запальні українські, і темпераментні угорські та польські народні, а також жартівливі та характерні танці. Красиво поставлений танець „Зимушка” [14; 4]. Відома назва ще однієї хореографічної композиції – „Василь Тьоркін на привалі” [27; 297], у постановці М.Віленського, яка тривалий час виконувалась у концертних програмах колективу.

Гастрольна діяльність була головним чинником роботи професійних колективів, до яких належало і „Українське Полісся”. Тому більшу частину концертів, що відбувались на сценічних майданчиках області, обслуговували самодіяльні творчі колективи, яких до середини 50-х років було організовано чимало.

50-роки ХХ століття проходять у підготовці до VI Всесвітнього фестивалю молоді і студентів, що тривав із вересня 1956 по травень 1957 р. Заключна частина фестивалю проходила в Москві [31; 249]. Під гаслом цього заходу відбулася безліч оглядів, відбіркових турів та конкурсів різного гатунку, зокрема і Всесоюзний фестиваль радянської молоді [25; 4]. Тож Рівненські митці не стояли осторонь наймасштабніших культурних подій.

„Закінчились огляди художньої самодіяльності профспілок. За час всесоюзного огляду в клубах, будинках і палацах культури створено тисячі нових хорових, драматичних, танцювальних колективів художньої самодіяльності” [28; 1]. В цей період проводиться і Республіканський огляд сільської художньої самодіяльності України, який „10 лютого 1956 року... почався творчим звітом Ровенської області. Виступали комсомольсько-молодіжний ансамбль пісні і танцю колгоспу ім. М.Островського села Вілія Острозького району” [23; 1]. Із натхненням готується ансамбль пісні і танцю ім. М.Островського до всесоюзного фестивалю радянської молоді. У репертуарі ансамблю народні танці „Гречка”, „Каменярі”, „Ліс” та безліч пісень. А ще танець „Молдовеняска” [25; 4].

Не пасли задніх у фестивальних перегонах шкільні колективи художньої самодіяльності. У липні 1956 року протягом 3 днів у міському парку ім. Т.Шевченка проходив обласний огляд художньої самодіяльності. Загальне визнання здобули виступи танцювальних колективів Острозького дитячого будинку (кер. Т.Козакова) та Ровенського палацу піонерів (кер. Т.Павленко). Журі присудило їм перше місце серед танцювальних гуртків області. „Їх поліський народний танець „Веселка” та танець маленьких лебедят із балету П.Чайковського „Лебедине озеро” затверджені як кращі для показу під час республіканського звіту” [16; 3].

Готуються до фестивалю не тільки митці обласного центру. Районні та сільські колективи художньої самодіяльності беруть активну участь у культурно-мистецьких заходах. Я.Лисий – завідувач Степанським районним відділом культури, звітуючись на шпальтах обласної періодичної преси, вказував, що молодь охоче йде в гуртки самодіяльності. „Уже налічується 240 учасників співочих, танцювальних гуртків, не враховуючи учасників самодіяльності районного Будинку культури” [15; 4]. Районний відділ культури разом із районним Будинком культури проводять п’ятиденний семінар керівників гуртків. Розучують фестивальні пісні, танці, нотну грамоту. „У селі Хотин, Козинського району, відбувся перший сільський фестиваль молоді” [12; 3]. Виступала „танцювальна група під керівництвом ланкової Марії Паламар, які виконали російський дівочий хоровод і українську польку” [12; 3].

Фестивальні події не оминають і освітян. Танцювальний гурток Ровенського Палацу піонерів [18; 4] під керівництвом М.Павленко готує до Всесоюзного фестивалю спортивну сюїту, українську сюїту, китайський танець „За мир”; румунський народний танець. Описуючи заключний концерт самодіяльності вчителів, Н.Казаніна вказує, що у виступи хорових, музичних і танцювальних колективів включені твори Глінки, Чайковського, Лисенка, народні пісні і танці. Хороший задум, на думку журналістки, було вкладено у танець „Льон”, який показала група вчителів Березнівського району. „Але танець вийшов технічно дуже неправильним” [13; 4]. Такі критичні зауваження щодо виконавської майстерності свідчать про обізнаність певної аудиторії з азами хореографічного мистецтва.

Вільний час радянської людини максимально впорядковують і „підлаштовують” до постанов партії і уряду. Всесоюзний фестиваль-огляд народної творчості, що проходив у рамках всесвітнього фестивалю молоді і студентів, яскраве тому підтвердження. Саме в цей період розвиваються масові форми танцю в яких бере участь велика кількість виконавців. „Учні Костопільського педучилища готують сюїту „Сім’я народів СРСР”. Тільки в хороводі візьме участь 100 осіб” [17; 3]. Великі форми танцю приходять на зміну естрадній мініатюрі, оскільки відповідають вимогам того часу – ідейність, доступність, масовість.

Танцювальна сюїта, що належить до масових танців, у 60-80-х роках ХХ століття стане чи не основною формою постановки танцю для балетмейстерів ансамблів народного танцю, оскільки наступні роки самодіяльного та професійного хореографічного поступу будуть тісно пов’язані з проведенням великих культурно-мистецьких заходів республіканського, союзного та міжнародного значення.

Як бачимо, роки перших повоєнних п’ятирічок у галузі культури і хореографічного мистецтва були насиченими для Рівненщини. Не оминали стороною сценічні майданчики Рівного та області гастрольні колективи Союзного значення. Насичено і творчо працювали гуртки художньої самодіяльності, які на початку 60-х років поступово змінюють свій статус на колективи. У повоєнний період у Рівному при обласній філармонії створено перший професійний ансамбль „Українське Полісся”, що успішно гастролював по країні. Працював музично-драматичний театр, вистави якого прикрашали хореографічні композиції рівненських балетмейстерів.

Переглядаючи рівненські часописи середини ХХ століття, можна стверджувати що хореографічне мистецтво краю було завжди гідно представлене на всіх заходах культурно-мистецького спрямування та цілеспрямовано розвивалося згідно загальних тенденцій, за якими жила країна.

Джерельні приписи

1. *Антоненко О.* По області / О.Антоненко // Червоний прапор. – Ровно, 1952. – № 137.
2. *Біла Н.* Школярі готуються до свята / Н.Біла // Червоний прапор. – Ровно, 1948. – № 48.
3. *Вечори зустрічі нового року:* [відповід. ред. А.Крашаниця] // Червоний прапор. – Ровно, 1948. – № 2.
4. *Волинський народний хор:* [відповід. ред. А.Крашаниця] // Червоний прапор. – Ровно, 1952. – № 41.
5. *Гастролі:* [відповід. ред. А.Крашаниця] // Червоний прапор. – Ровно, 1951. – № 165.

6. *Гастролі пластико-акробатичного ансамблю в Ровно*: [відповід. ред. А.Крашаниця] // Червоний прапор. – Ровно, 1947. – № 221.
7. *Гуртки художньої самодіяльності при Будинку народної творчості*: [відповід. ред. А.Крашаниця] // Червоний прапор. – Ровно, 1950. – № 61.
8. *Дбати про репертуар художньої самодіяльності*: [відповід. ред. А. Крашаниця] // Червоний прапор. – Ровно, 1949. – № 189.
9. *День обласного центра*: [відповід. ред. А.Крашаниця] // Червоний прапор. – Ровно, 1951. – № 56.
10. *Діти для дітей*: [відповід. ред. А.Крашаниця] // Червоний прапор. – Ровно, 1948. – № 4.
11. *Заріцька Л.* Закінчився семінар хореографів / Л.Заріцька // Червоний прапор. – Ровно, 1948. – № 106.
12. *Ільчук А.* Назустріч Всесоюзному фестивалю / А.Ільчук // Червоний прапор. – Ровно, 1956. – № 234.
13. *Казаніна Н.* Заключний концерти самодіяльності вчителів / Н.Казаніна // Червоний прапор. – Ровно, 1957. – № 67.
14. *Казаніна Н.* Концерти ансамблю Українського Полісся / Н.Казаніна // Червоний прапор. – Ровно, 1957. – № 140.
15. *Лисий Я.* Назустріч Всесоюзному фестивалю молоді. Нові гуртки самодіяльності / Я.Лисий // Червоний прапор. – Ровно, 1956. – № 198.
16. *Мартинчук Г.* Обласний огляд художньої самодіяльності / Г.Мартинчук // Червоний прапор. – Ровно, 1956. – № 134.
17. *Миронюк В.* Фестивальна хроніка / В.Миронюк // Червоний прапор. – Ровно, 1957. – № 70.
18. *Назустріч Всесоюзному фестивалю* // Червоний прапор. – Ровно, 1956. – № 242.
19. *Немченко Д.* Семінар керівників танцювальних колективів / Д.Немченко // Червоний прапор. – Ровно, 1950. – № 104.
20. *Піднести рівень культосвітньої роботи на селі*: [відповід. ред. А.Крашаниця] // Червоний прапор. – Ровно, 1950. – № 61.
21. *Подоляк С.* Концерти московських артистів естради у Ровно / С.Подоляк // Червоний прапор. – Ровно, 1950. – № 103.
22. *Працюють самодіяльні гуртки*: [відповід. ред. А.Крашаниця] // Червоний прапор. – Ровно, 1948. – № 238.
23. *Республіканський огляд сільської художньої самодіяльності України*: [відповід. ред. А.Крашаниця] // Червоний прапор. – Ровно, 1956. – № 31.
24. *Симакович В.* Високохудожній танцювальний колектив / В.Симакович // Червоний прапор. – Ровно, 1952. – № 148.
25. *Сільвструк Г.* Готуємо нову програму / Г.Сільвструк // Червоний прапор. – Ровно, 1956. – № 110.
26. *Станішевський Ю.* Балетний театр Радянської України: 1925-1985. Шляхи розвитку / Юрій Станішевський. – К.: Музична Україна, 1986. – 240 с.
27. *Столярчук Б.Й.* Митці Рівненщини. Енциклопедичний довідник / Б.Й. Столярчук. – 1 вид. – Рівне: Ліста, 1997. – 366 с.
28. *Три мільйони учасників художньої самодіяльності* // Червоний прапор. – Ровно, 1956. – № 9.
29. *Хрестоматія з історії України: посібник для вчителів* / [В.Червінський, В.Кругляков, В.Пилипенко та ін.]; Під ред. В.Червінського. – К.: Вежа, 1996. – 352 с.
30. *Шеванов С.* Школярі виступають перед виборцями / С.Шеванов // Червоний прапор. – Ровно, 1947. – № 239.
31. *Шереметьевская Н.* Танец на эстраде / Н.Шереметьевская. – М.: Искусство, 1985. – 416 с.

Резюме

Розглядається еволюція популярно-масових танців у I половині XX століття.

Ключові слова: популярно-масові танці, хореографія, еволюція жанру.

Summary

The evolution of popularly mass dances is examined in And to the half of XX age.

Key words: popularly mass dances, choreography, evolution of genre.